

Cartea XII.

Anulu 11.

Cartile Sateanului Român

scriere pentru poporu.

Apare la 1/13 a fie-carei lune.

Sumariu:

Dimitrie Bolintineanu. — Despre cultivarea pomiloru. —
Aurulu. — Doine populare. — Ce se lucre economulu in
lun'a lui Decembre. — De ale betrâniloru.

Joanu Popu Reteganulu,
redactoru.

Blasiu 1886.

Tipograff'a Seminariului gr. cat.

Cartile Sateanului Român.

Cartea XII.

Blasiu 1/13 Decembre 1886.

Anulu 11.

In tóta lun'a iésa câte o carte de o cóla de mare si adeca la 1/13 a fia-carei luni.
Pretiuul: pe anu 1 fl. 20 cr. pe $\frac{1}{2}$ anu 60 cr. v. a. (pentru România 4 lei noi)

Dimitrie Bolintineanu. (1826—1872*).

Motto: Pe'un patu albu ca unu lintioliu zace lebedá murindu,
Zace palida virgina cu lungi gene, voce blanda,
Vieti'a-i fu o primavera, noptea o parere de reu;
Er' poetulu ei celu tineru o priviá cu imbetare,
Si din lira curgeau note si din ochi lacrimi amare,
Si astufeliu *Bolintineanu* incepù cunteculu seu.

M. Eminescu in Epigonii.

Cei mai mari poeti ai nostri au fostu Andreiu Muresianu si Dimitrie Bolintineanu. Despre celu d'intaiu vorbiremu in Cartea a V-a, ér' despre Bolintinenu vom vorbi aci; chiaru cu 10 ani fu mai tineru decâtu Andreiu Muresianu si cu 9 ani traí indareptulu lui, va se díca traí 46 seau 48 ani. Elu se nascu in comun'a Bolintinulu din vale aprobe de Bucuresci, din parinti proprietari, boeri mici, si muri dumineca diminéti'a la $7\frac{1}{2}$ ore in 20 Augustu a. 1872, in spitalulu numitu dela Pantilimonu in Bucuresci.

Ca baiatu si incepù invetiaturile in Bucuresci in colegiulu nationalu dela Sântulu Sava (care este temeli'a scóloru nationale din Romani'a, puse de Georgiu Lazaru, Românulu din Avrigulu Transilvaniei, lângá Oltu), ér' la 1847 merse la Parisu in Frâncía, se invetie carte, dar' nu pre cheltuéla s'a, ci pe a lui Stefanu Golescu si altora, cà elu nu avea atâti'a bani, ca se se póta sustínea pre la scólele celea mari din Parisu.

Revolutiunea din 1848 chemà pre Bolintineanu din Parisu si ajungându in Bucuresci redactà diariulu „Poporulu suveranu“.

Dupa incetarea revolutiunei fu exilatu si trecù mai întâiu in Transilvania apoi merse la Parisu ca se-sí gate scolele. Dupa trei ani de díle se duse in Franci'a si statù la Constantinopolu pana la 1859 cà-ci nu-i fu iertatu se intre in tíera.

*) E minune, la ómeni cari murira numai eri alaltaeri se nu le scii adeveratulu anu alu nascerei si mortiei; Ar. Densusianu; ist. lit. pag. 244 pune anulu nascerei lui D. Bolintineanu 1826, Romanulu din 21 Aug. v. 1872 si dupa elu »Transilvania« din 15 Sept. 1872 punu anulu nascerei 1824. *Red. C. s. r.*

Inca de prin 1843 începù a-si aretá talentele sale poetice prin aci alăturat'a frumós'a poesia: „*O feta ténera pre patulu mortiei*“.

Ca robulu ce cânta amaru in robía
Cu lantiulu de bratic, unu aeru diuosu,
Ca riulu ce geme de rea vijelia,
Pe patu-mi de morte eu cântu dorerosu.

Unu crinu se usuca si-n laturi s'abate
Cându diu'a e rece sí ceriulu in nori,
Cându sórele-lu arde, cându vântulu-lu bate,
Cându grindin'a cade torente pe flori;

Asia far' de veste pre dilele mele
O sórte amara amaru a batutu,
Si astfeliu, ca crinulu de iscole rele,
Pre patu-mi de mórte de odata am caditu,

Abiá-n primavéra cu dilele mele
Plapânda ca rou'a abia am ajunsu;
Atuncea cându cânta prin flori filomele,
O cruda dorere adâncu m'a petrunsu.

Amara e mortea cându omulu e june,
Si diu'a e frumós'a sí traiulu e linu,
Cându paserea cânta, cându florile spune
Câ viét'a e dulce sí n'are suspinu!

Se móra betránulu ce fruntea inclina,
Ce plânge trecutul de ani obositu,
Se móra sí robulu ce-n lantiuri suspina,
Se móra totu omulu cu sufletu sdrobitu!

Ér eu, ca o flóre ce nasce cându plóua,
Cresceamu pre cununa, se am desmiedári
Si mie amorulu cu buze de róua
Cu ániþa dulce ími dá sarutári.

Ca frundi'a ce cade pre tómnã cându ninge
Sufata de venturi aici pre pamentu,
Ah! jun'a mea viétia acuma se stinge
Si anii mei tineri apunu in mormèntu!

In timpulu siederei sale in Turcia scrise celea mai frumóse poesii numite „*Florile Bosforului*“ care s'au tiparitu mai întâiu sub numele de „*Cântece sî Plângerii*“, apoi sub numele de „*Poesii*“, sí mai in urma sub diferite nume.

Scrierile lui Bolintineanu suntu fórté numeróse sí de valóre literaria de totu insemnata; éta o lista ce o aflámu in Necrologulu lui publicatu dupa Romanulu din 21 Augustu v. 1872 in Transilvani'a nr. 18 din a. a:

1. Poesii, tiparite de societatea literaria 1847.
2. Cântece sí plângerii.

3. Cântarea Romaniei.
4. Melodii române.
5. Poesii vechi și noi.
6. Poesii complete.
7. Bataliile Romaniloru.
8. Nemesie.
9. Caletorii in Palestina și Egiptu.
10. Caletorii pre Dunare și in Bulgari'a.
11. Caletorii in Macedoni'a.
12. Caletorii in Asi'a mica.
13. Manuelu, Elen'a și doritorii nebuni, romanuri.
14. Viétia lui Mihaiu vitézulu.
15. Viétia lui Stefanu celu mare.
16. Viétia lui Vladu Tiepesiu.
17. Viétia lui Matheiu Basarabu.
18. Brises d'orient, poesii in limba francesa.
19. Poema Cónradu.
20. Mihaiu vitézulu, condamnatu la mórte, drama.
21. Stefanu George, drama istorica.
22. Stefanu celu Berbantu, drama.
23. Lapusnénu și dupa batali'a dela Calugareni, doue drame.
24. Traianida, epepeia nationale.
25. Resbelele lui Traianu in Daci'a și colonisarea Daciei cu romani, cea mai mare, cea mai gloriosa epoca a nascerei natiunei române.
26. Marirea și mórtea lui Mihaiu.
27. Brancovenii și Cantacuzinii.
28. Mihnea care-si taie boierii.
29. Despotu Voda ereticulu.
30. Postelniculu Constantinu Cantacuzino.
31. Sorinu din timpulu lui Mircea, drama.
32. Cleopetra regina Egiptului.
33. Campulu și salonulu.
34. Menadele.
35. Plângerile României.
36. Vieti'a lui Traianu imperatulu.
37. Nepasarea de patria, de lege și de religiune s. a.

Afara de acestea a mai scrisu uneori articlii prin diarele: Români'a literara, Trompeta Carpatiloru și Romanulu.

Da, multa a scrisu Bolintineanu, dar' óre cum a scrisu? La

asta întrebare mai bine nu putem răspunde decât arătându-i câteva lucrări, din care se vedea totuși natul că poetul în toată puterea cuventului a fost Bolintineanu; cântările lui au fost rezultatul nefaciării a simțimintelor și ale pure și desinteresate ce le nutria fața de neamul său și fața de scumpa și a țării și de libertate; cu deosebire legendele lui istorice numai au seamă de frumoase ce sunt. Dreptu exemple se vedem câteva, începându cu unele versuri din

Cea din urma noapte a lui Mihaiu celu mare.

— Ca unu globu de auru luna stralucia
Și pre-o vale verde ostile dormia;
Dar pre vârful de munte sta Mihaiu la mеса
Și pre dalba-i mână fruntea lui se lasa;
Sta în capulu mesei între capitani
Și rechiama dulce tinerii sei ani

.....
Capitanii torna prin pahara vinu
Și în sanetatea lui Mihaiu inchinu
Dar Mihaiu se scóla și le multimesce
Și, luându paharulu, astfelu le vorbesce:
— „Nu ve urezu viéti'a, capitani mei!
Din otriva, mórte: eta ce ve cei!
Ca e viéti'a noastră în sclavie óre?
Nopte fara stele, dîua fara sóre.
Cei ce rabda jugulu și a traí mai vor',
Merita se-lu pórtte spre rusínea loru!

.....
Dar' Románulu nu v'a câmpuri fara flori,
Dîle lungi și triste fara serbatori.
Astfelu e vultorulu ce pre piscuri sbóra:
Aripile taie-i că ar' vrea se móra!
Astfelu e Románulu, și Románu sum eu;
Și sub jugulu barbaru nu plecu capulu mieu“!

Seau în legenda „Preda Buzescu“.
De trei dîle luptá n'a mai incetatu,
Și Tatarulu pare c'a înaintatu.
Dar' Buzescu Preda vede cu dorere
Flórea României ce pre vale piere
Trece în ainte pre unu calu în jocu
Ce vérsa din ochi-i flacara de focu.

.....
Éta că nepotulu Hanului Tataru
Trece p'unu selbatecu, ageru armasaru:
Unde se arata pre întins'a vale,
Prin ostirea noastră își deschide cale,

Ér' Buzescu Preda cum îl întélní
Îi esí'n ainte sí astfeliu-i vorbí:
— „Déca nu-ti e frica, sí ai credintia-n tine,
O, Tatare! vlnó se te bati cu mine“!

aréta apoi cum s'au luptatu améndoí eroíi, cum au invinsu Buzescu pre Tataru sí cum oatea románésca invinsé pre cea tatarésca dar' asia le descrie, de par' ca-ti vine necazu de ce n'ai avutu norocu se iéi parte in sírurile invingatoriloru, de ce nu esci insuti unu Preda Buzescu! Apoi cine nu cunosce legenda: „Mam'a lui Stefanu celu mare“!

Tinera domnitia, nevasta eroului celu mare, plânge acasa pre scumpulu ei barbatu care nu mai vine din batalie. Sócra sa inse, adeca mama lui Stefanu o imbarbatéza cum sciu betrânele, cu vorbe bune sí intielepte. Ele nu adormu, batu 12 óre de nópte sí chiar' atunci bate cinnva la pórtá, cere intrare . . . E Stefanu, batutu, invinsu, ranele-i sângerá inea, ostirea-i e imprasciata, Turcii câtu pre aci se-lu ajunga. Domnitia sare la feréstra cà-ci cunósce glasulu scumpului ei sotiu, dar' betrâna sócra o probozesce: „*Ce faci tu copila*“? Cum cutezi a face unu lucru cá acest'a? Apoi a mersu ea, betrân'a la pórtá sí a dísu:

— „Ce spui tu straine? Stefanu e departe;
Bratiulu seu prin taberi mii de morti imparte.
Eu sum a sa mama; elu e fiulu meu.
De esci tu acela, nu-ti sum mama eu“!

. ;

Apoi tu aice fara biruintia
Nu pòti cá se întrí prin a mea vointia.
Dute la ostire! **pentru tíera mori**
Si-ti va fi morméntulu coronatu cu flóri“!

Stefanu s'a rusinatu la aceste vorbe a betrânei sale mame, a mersu dela pórtá, si-a adunatu ostirea sí a batutu pre Turci apoi ca biruitoriu a avutu dreptu se între in castelu la muerea s'a sí la mumas'a.

Esemplu dà prin asta mameloru ca se-si crésca fii in iubirea de patria, buni luptatori, nu nesce papa-lapte cari se tremure sí de umbra! Er' in „*Fata dela Cozia*“.

Care sub forma de capitauu a luatú parte in mai multe batâi pre timpulu lui Vladu Tiepesiu care voia se o remunereze cu bani, auru, ranguri sí in fine, dupa ce sciù cà e fata, chiar' cu mân'a unui boeriu, ba in urma chiar' insusí domnulu Tiepesiu voi se o iee, in

Fata dela Cozia, dŃeu, avemu prototipulu feteloru române, cã-ci ea-i
răspunde:

—„Deca vrei iubirea-mi se o dobândesci, pentru tiéra, dómne
se mori se traesci“! cã-ci elu-i dŃesese:

—„Fii a mea domnitia, sŃ Ńti juru pre ceriu pentru tine-n
lume se traescu se pieru!

Asia ar' trebui se fie fetele nostre, se nu iubésca decãtu pre
aceia cari in timpu de lipsa sciú sŃ murí pentru tiéra, limba,
neamu. . . .

SŃ pre cine nu ar' electrisá vorbele lui Bolintineanu puse in
rostulu lui Mircea:

„Fratii mei!

Domnedieu voit'a cá se moru Romãnu.

Celu ce a sa viétia tierei sale nchina

Piere cá lumin'a in a sa lumina.

Ce e 'n viétia tierei viétia unui omu?

Ce e 'n primavéra florea unui pomu?

Ceea ce prin stele este-o stelisióra

SŃ-n nemerginire unu minutu ce sbóra!

Sioimulu, cându se vede prinsu de vênatori,

Spunu cá Ńsi sfârma cuibu sŃ poisori.

Astufeliu, decãtu lantiulu bratiulu se le incinga,

Cei romãnu, cei nobilu, astadi se se stinga“!

Acestea vorbe le dŃse Mircea armatei cându pornia la batalie, cãci:

„Armia magiara, tiér'a a nvelitu;

„Sórele vëndînd'o a ingalbinitu“.

In legenda: „*Mircea celu mare sŃ solii*“ ne dà frumóse invetiaturi:

„Fericirea tierei dela noi s'ascépta.

De desierte vise se nu ne insielãmu:

Mórte sŃ robie la streinu aflãmu.

Vitoriu de auru tiér'a nóstra are,

SŃ prevedu prln secolu a ei inaltiare.

Inse mai nainte trebue se scimu

Pentru ea cu totii martiri se murimu!

Cãci fara acést'a lantiulu ne va stinge

SŃ nu vomu sci-n urma nici chiar' a ne plãnge“!

Oh! sŃ cine nu cunosce legenda „*Mariora*“ lui Bolintineanu?
Marióra-sŃ plãngea iubitulú ce o parasise pentru Domnedieu scie
cãta vreme, cãci mersesé in lupta contra dusmanului.

Dar' intr'o nopte-i sosescé iubitulú dela oste sŃ-i spune cá de

dorulu ei n'a mai potutu sta acolo, a trebuitu se-si lasa socii și se vie.

La acést'a vedenia Marióra cá muscata de sierpe f-i dise: Ce dici tu? Ti-ai lasatu sotii, cá nu poti traí fara mine? Ei bine, hai!

Deca nu poti fára mine
In lume a trai,
In bataia eu cu tine
Haida, voiu veni“!

Și sau dusu amendoi, in locu se-lu oprésca de a-si impliní detoria, dupa cum ar^a face nesce suflete injosite, anime inghiatiate, caractere degenerate. Apoi legenda Daniilu Sichastru cui nu-i e cunoscuta?

La mosiulu calugáru Daniilu a mersu Stefanu celu mare dupa ce-lu alungá mumas'a, și ceru adapostire și sfatu, óre nu ar' fi mai bine se inchine tíer'a la Turci? Éta respunsulu Sichastrului.

— „Me insiéł'audiulu ori eu am unu visu?
Capulu, ce se pléca, palosiulu nu-lu taie;
Dar' cu umilintia lantiulu incovóie!
Ce e óre traiulu, deca e robitu?
Serbatóre-n care nimeni n'a zimbitu.
Viéti'a și robi'a nu potu sta 'mpreuna!
Nu e totu odata pace și fortuna.
Dómne tu ai dreptulu a schimba-n mormênturi
Pentru neatêrnare, omeni și pamênturi;
Dar' nu ai pre acela ca se-i umilesci!
Poti ca se-i sfaremi! dar' nu se-i vorbesci!
Deca mâna-ti slaba scepstrulu ti-o apasa,
Altuia mai harnicu loculu teu-lu lasa:
Cà mai bine este supusu laudatu,
Decátu cu rufne domnu și atêrnatu“!

Multe ne invétia poetulu prin vorbele acestea, numai dauna ca putínei le bagámu in séma!

In tóte lucrările sale, precum vediuremu din pucinele fragmente citate, sciú pastra caracterulu nationalu, ca și Andreiu Muresianu; libertatea, patria, limba, neamulu și neatêrnarea, le-a cântatu in poesiile sale; vertutea strebuna resboinica contra asupritoriloru o nutriá prin scrierile sale.

Dar' astadi nu mai este. Sa mutatu la vecinicie dar' s'a dusu se nu mai vie!

Cam dela 1870 caditú Bolintineanu pre patulu suferintieloru. Seracu fiindu, fu trasportatu la spitatulu dela Pantelêimonu in Bucuresci, unde medicii-lu ingrigira omenesce. Afiându-se odata

unulu din fratii Golesci la dânsulu in spitalu, respectabilulu nenorocitu dîse aceste cuvinte: „Sum incungiuratu de tineru. Pote că tinerimea, viitoriulu tierei, v'a face mai multu decâtu noi, cari n'amu facutu nimicu“.

In casuti'a ce o ocupa la Panteleimonu avea, de asupr'a patului portretele amiciloru sei C. Negri și Vas. Alexandri; acêsta vedere facea pre cercetatori se se întrebe:

Unde suntu aceia, cari vor' inlocuí cu demnitata pre betrâni nostri?

La 21 Aug. s. v. 1872 se duse dela noi; pote că celea din urma vorbe i-au fostu:

Tiéra dulce și frumósa,
Tu ce-i ai fostu gloria mea,
Eu me ducu: fi sanetósa! . .

Traindu-si scurta viétia plina de jertfe, de suferintie și cu deosebire de activitate literara necontenita, asecurà nemorirea neamului seu căci geniulu lui erá o fala pentru tóta suflarea românesca, ér' elu Bolintineanu, remâné-va neuitatu in ânimele nóstre, căci cine dintre Români a sciutu se ne strapórte in alta lume cu versurile ca elu? Unu Bolintineanu și unu Andreiu Muresianu am avutu noi Români, adi nu-i avemu: pana era in viétia nu i-am sciutu pretiuí dupa meritu, adi inse nu mai suntu; numai opurile loru ne spunu că multa vreme v'a trece pâna ne vomu poté lauda că avemu unu poetu cum au fostu aceia.

Tineriloru nostrii și fetitieloru nóstre cu mare sirguintia le recomându se cetésca opurile loru, se se insufletésca de cuprisulu loru și lasându la o parte otravitorele remanuri se se puna a cauta prin literatur'a nóstra opuri mai de valóre, din care multe facurèmu cunoscute in Cartile Sateanului Românu din acestu anu, și mai multe le vor' sci recomânda literatii nostrii! dar' cetésca, lase alte lucruri netrabcice la o parte și cetésca, dar' cetésca cãrti bune, și traga folosu din ele.

J. P. R.

Despre cultivarea pomiloru.

(Urmare și fine).

Jérn'a prin Januariu si Februariu pomisiorii acestia se altuescu prin copulare, si apoi se asiédia éra in nasipu révênu dar' cu mare bagare de séma, cá se nu miscàmu crenguti'a altuita.

Copularea se face asié: dupa ce am luatú crengutiele din pomii cei buni, de care voimu se avemu, apoi mergemu cu ele in launtru și ne aducemu câte unu manunchiu de pomisiori selbatici,

cam 10—15 odata. Luàm unulu in mâna, îl ciuntàm piedfisiu aprópe de redacina, cam de patru degete ori si mai josu, apoi crenguti'a ér' o ciuntàm asiá ca se se lipésca bine taietur'a ei cu a paduretiului, de asupra asemenea o ciuntàm cá se nu fie mai lunga decâtu de 2 ochi (muguri) de asupra copularei. Crenguti'a nobila o legàm de trunchiulu selbaticu infasiurându de câteva ori preste amendóue o sdrémtia cerata, de unu degetu de ingusta si altoia ni e gata. Totu asemenea facemu pâna gátamu de altuitu. Cându suntemu gata cu unu mânunchiu îl ducemu in celariu, îl asiediamu frumosu in arina si aducemu altulu pâna i-amu altuitu pe toti. Primavér'a apoi facemu sientiurèle de unu latu de mâne de afunde, in straturi preparate de tómn'a, si acolo sadímu micii altoi in departare de $\frac{1}{2}$ metru unulu de altulu, ér' siantiurele acelea se fie departate cam de unu metru de olalta. Acolo apoi-i tienemu 2—3 ani, pâna-i ducemu adeca si-i sadímu unde avemu gându se fie de tîsiu.

Ce se tiene de alegerea crengutiiloru nobile avemu de insemnatu:

- a) se luàm din pomii care rodescu deja, cá adeca se le cunóscemu bine pómele;
- b) se luàm mai multu de pre pomi cari scímu cá priescu bine in tinutulu nostru, ér' pómele loru suntu gustuóse, cu pretiu la vindicare si se pastréza bine.
- c) de pre pomu luàm totu de pre partea lui de miadiadî, càci de acolo suntu mai bine desvoltati si copti mugurii crengutiiloru, si astufeliu altoirea se ne fie mai sigura.
- d) luàm mai multe crengutie de pe pomii tomnatici si iernatici, cà de aceia pomi vomu avé mai mare folosu.

Despre altuire mai trebue se scim urmatórele:

Se altuescu merii, perii, ceresii, visinii, fiacare in feliulu seu, apoi: in gutiu altuimu meri si peri, cari remânu mici (pitici) in prunu altuimu si caisini. Cele alalte: nuculu, migdalulu, pierseculu, nu se altuescu; asemenea nici fragariulu.

La altuire avemu lipsa:

De cutítu bunu, bine taiatoriu, sdremtie de legatu si alifia, adeca céra de pomi (flaster). Céra asta se face asiá: punemu in o cratitia céra de stupi, ér' sub cratitia e focu, ci numai de carbuni ce ardu fara para, dupa ce céra e topita punemu totu pre atâta rasfna négra se se topésca in céra, topindu-se si acést'a, mai punemu in cratitia terpentinu grosu, chiaru atâta câtu céra amu

fostu pusu, si in urma punemu pucinu sèu. Dupa ce s'au topitu tóte bine le turnàmú intr'unu blidu cu apa rece, apoi ne ungemu mânile cu unsóre si framantàmú bine mestecatur'a acea din blidu, care e cá o turta pe fundulu lui, si céra e gata. Cá se potemu âmblá bine cu ea framantându-o o facemu rude ca de o palma si grosutie ca degetulu, apoi o invelimu in harthia si cându avemu trebuintia rupemu din ea si o muiemu intre degete.

Alifia de acést'a e bine se intindemu si pe pâanza alba indata dupa ce am scos'o din'apa, care lucru se face cu unu cutftu caldu; pâanza acést'a ni e folosítorie cu deosebire la altuirea prin copulare, cá din ea taiamu dupa trabuintia, fasii mai latutie ori mai inguste Unii mai facu si alte soiuri de céra dar' cea mai buna e asta.

De cumva nu am potutu altui toti pomisorii in casa, atunci de buna séma trebue altiuti afara, si adeca cei subtiri prin copulare, ér' de avemu mai grosuti in crepatura, si cei mai grosi sub cója.

Altuitura in crepatura se face primavér'a, asemenea si cea sub cója, si e mai buna cea facuta la sfarsitului lui Apriliu si la inceputulu lui Maiu, càci pomii fiindu tare dati de avemu mladitia nobile bine pastrate si luate de iérn'a, in câteva dñle se si prindu si crescú cu sporiu.

In crepatura altuimu asiá: ciuntàmú cu ferestraulu trunchiulu paduretiului cam de unu latu de mâna de asupr'a pamentului, apoi-lu netedímu bine cu unu cutftu bine taiatoriu si-lu crepàmú dreptu prin mijlocu; apoi facemu numai de câtu din partea din josu a crengutiei nobile unu icu, deoparte pastrandu-i coj'a nevetamata si facându-i sieditu bunu, care se stee bine pe peduretiulu ciungarítu. Iculu acést'a-lu bagàmú in crepatur'a paduretiului si tocmimu astufelu cá coja remasa pe marginea icului mladitiei de altuitu se vina chiaru lângá coj'a peduretiului. Tocmitu astufeliu bine, cá mladiti'a se fie ca crescuta din paduretiu, ungemu crepatur'a si partea de asupra a paduretiului cu alifia si o legàmú apoi bine cu o sdrémtia si altuirea e gata. Crenguti'a altuiei in crepatura inca nu e bine se o lasàmú mai lunga decâtu de 2 muguri, ba totu numai atât'a se lasa si crenguti'a ce o altuimu in coja. Spre scopulu acest'a ciuntàmú pomii cei mai grosi ce voimu a-i altui (cari suntu cam cá o códa de sapa si mai grosi, chiaru si cá mân'a), ciuntatur'a se netediesce bine, si cu unu icu preparatu anume despoiemu coja unde voimu a bagá crenguti'a nobila. Crenguti'a pentru altuirea in cója se preparéza astufeliu :

Ciuntămu partea din josu a cójei cá sí la altuirea in copulatia apoi de asupra taieturei facemu o crestatura curmedisia pana la mijloculu mladitiei, astufaliu cade de sine o aschia din josu de cutítu si ne remâne unu ieu de o parte imbracatu in scórtia. Scórti'a asta se despóie putínu pe margini si apoi iculu acest'a se baga intre scórtia si lemnulu paduretiului. Astufeliu de mladita potemu pune pe unu butucu 2—3, chiaru si patru, dupa grosimea paduretiului. Dupa ce amu pusu mladitiile tóte, câte credemu că suntu de lipsa la unu pociumpu, apoi punemu de asupr'a céra si o cârpa, ér' juru imprejuru îl infasiuramu cu sdremtie si-lu legàm. Sub scórtia inca e bine se altuimu câtu de josu, chiaru lânga pamentu. De altcum, se intempla câte odata de unu pomu mare frumosu, produce fructe neplacute. In casulu acest'a ar' fí o dauna a taiá pomulu chiar' de lânga pamentu, deci îl altuimu in corona, adeca-i altuimu numai crengile, unele in crepatura, altele sub scórtia, carea dupa cum se dà mai bine.

In acestea stà tóta maestri'a altuirei.

Se fimu inse cu bagare de séma:

1. de e seceta, se udàm altuirile, baremi celea mai tinere;
2. se le ferimu de omide si de unele stelnitia, cari rodu vêrfulu muguriloru chiar' cându voescu a plesní, încâtu se usca crenguti'a nobila;

3. crengutiile ce esu din redacin'a paduretiului ori din trunchiulu lui, din josu de altuitura, se le nimicimu cându numai le vomu vedea ivindu-se;

4. nimicu animalu se nu umble printre ei;

5. se nu uitamu a-i sapá si plivi de câte ori cere trebuintia.

Cându suntu altuirile de unu statu de omu de inalte, adeca cam de 2 ani dupa altuire se potu pune la loculu, unde voimu se remâna de vecie. Nu e bine inse a se pune mai aprópe una de alta decâtu de 4 metrii, ba si de 5—6 metri nu stica, cà cu atátu le va âmblá mai bine, si nu vomu fí siliti a le rarí dupa ce se desvólta. Baremu atâta ar' trebui se scie totu omulu din cultur'a pomiloru, si atâta se si faca, mai insemnându ceva, adeca facerea coronei.

E adeca lucru sciutu cà pomulu trebue se fie nu numai bunu, ci si frumosu. Frumosu e inse numai pomulu cu corona frumósa. Acést'a se face asiá:

Déca altoii ni s'au prinsu si au crescutu cá de unu statu de omu, atunci desu de cu primavéra taiamu de pe ei tóte crengile,

lasându numai una carea merge dreptu in susu. Din verfulu aceleia voru resarí 3—4 crengi frumóse, acelea le lasámu numai, ér' tóte celea alalte le taiamu; crengile astea din vârflu facu apoi coron'a pomiloru, care éra trebue rarita dupa trebuintia, ér' din josu de corona nu mai lasámu nici o crengutia; asiá vomu avé pomi frumosi si sanatosi, cari s'oru desvoltá bine si ni-or dá fructe placute, din care multu folosu vomu trage la tempulu seu.

Cine ar' voi se scie mai multe despre cultivarea pomiloru, poftésca a se adresá in cóce si bucurosu le vomu spune ce manuale de pomaritu avemu mai bune, din cari se póta invetiá pomaritul cum se cade; ér' caroru li se pare destulu câtu am vorbitu noi aci despre cultivarea pomiloru, fie buni si faca baremu atâta si reu nu li v'a paré.

La totu casulu nu mai lase se tréca din timpu ci prasésca pomi unde numai potu, spre care scopu bine v'a fí déca-si voru face fiacare câte o asia numita scóla de pomi, unde voru semáná semintia de tóte soiurile de pomi, vor sadí, altuí si grigí pomii pana voru fí destulu de mari pentru plantare. Nu uite deci nime:

Nici unu petecu de pamentu nu e ertatu a lasá nefolositu; cu pomi sí plânte folositoare se fie plantata tóta brézd'a, cà de dare totu trebue se platimu chiar' si pamentulu, care din lenea nóstra, ar remâne necultivatú; invetiatorii se dé esemplu!

J. Popu Reteganulu.

Aurulu.

Âncu din timpurile celea mai vechi au inceputu ómenii a cunoşce aurulu. Si nu e nici o mirare, càci elu prin colórea cea galbina frumósa si prin lucirea s'a minunata a atrasu ánim'a omului spre sine, nu prin ceva fatiárnicia, prin ceva fala góla, ci prin adeverata frumsetia ce o are dela mam'a cea buna *Natur'a*. Nu-i vorba, de vom bagá bine de séma, vom vedea cà aurulu in adeveru e unu metalu*) frumosu; nu ruginesce, nu se innegresce, nici nu se lipesce de elu vre o uriciune care se sté acoló mai multu timpu, cu atâtu mai putfnu intra in elu. De aceea se alipesce sí ánim'a omului atâtu de tare de elu sí-lu pretiuesce preste mesura, de multe ori chiar mai tare decâtu consciinti'a cea buna. Cu multu ar fi mai bine daca ómenii sí l'ar luá dreptu esemplu sí s'ar straduí intr'acolo cá se-si pastreze sufletulu curatu cá aurulu.

Intre insusfrirele aurului cele mai de frunte se numera sí maleabilitatea (insusfrea de a se intinde sí turti). Unu galbinu-lu

*) Metale suntu tóte mineralele cari se topescu in focu; d. e. aurulu, argintulu, arama, plumbulu, fierulu s. a.

potemu intinde cu ciocanulu asiá de tare, de potemu acoperí cu aurulu din elu unu calu cu calaretiu cu totu. Lucruri de alte metale d. e. de argintu, se potu aurí, imbracându-se in frundiutie fórté subtírele de auru si atunci ni se par ca si cându ar fi de auru curatu. Suntu inele, orologie s. a. lucruri de argintu aurite, de ai stà se juri cà suntu curate din auru.

Vedeti, dragii mei, asiá apare si omulu de multe ori cu multu mai bunu pe din afara, de cumu e in adeveru; dar putna cinste-i face stralucirea de din afara, cà vine vremea — câtu de târdiu — si cunoscându-lu dupa insasi firea lui cea adeverata — remâne rusinatu. —

Aurulu se afla parte in nasipulu unoru riuri si in tieri esundate (adeca unde au fostu povóie mari) parte intre alte minerale,*) intre pietrii si nasipuri in sinulu pamântului. America, Australi'a si Afric'a se potu laudá cu aurulu celu mai multu. Din tierile Europei mai avuta de auru e scumpa nostra patria, Ardealulu nostru. Aci se afla auru mai multu la Sacarîmbulu langa Deva, la Rosi'a din muntii apuseni, la Bucium si Zlatna. Dar nu la Abrudu, cum cred unii, cà pe hotarulu Abrudului nu suntu bái nici de carbuni necum de auru! Spre apusu dela Detunat'a cea vestita e o baia, cea mai avuta baia de auru din acei munti, numita Concordia, si e a unei societati compusa numai din Romani Buciumani si din doi abrudeni si unu Rosianu, dar toti Români, celu putînu au nume romanesci toti; de cumva dóra la unii le ar fi rusine de opinc'a românesca — ce de altcum nu credu — atunci numai aurulu Concordiei e de vina, cà acela a orbitu pe unii cá aceia.

Piétra, carea contîne aurulu, dupa ce se scóte din mine (bài) se pàràclue (pàràclesce = se sfarma cu ciocanulu ca se fie numai ca alunele de mare; de unde v'a fi venind numele pàràclau = ciocanulu cu care sfarma si pàràclue = sfarmarea, nu sciu.) Piétr'a pàràcluita se baga in nescari puie numite steampuri, acolo, cadîndu câte putna apa pe ea, ér sagetile**) steampuriloru pisându-o fàra

*) Minerale suntu fapturile lui Ddieu cari nu cresc, nu se nutrescu si nu se potu miscá dintrunu locu intraltulu; ele cu deosebire se scotu din grópe (bài, mine) de acea sè dicu minerale d. e. fierulu, aurulu, argintulu, sarea, carbonii de pietra, si altele.

**) Sagetile steampuriloru suntu nescari suli in 4 dungii, de lemnu de fagnu, in capetele din josu provediuti cu pietrii de cremene si cadîndu din sus in jos in tróca steampuriloru, de câte ori se invérte róta, ér rota se inverte tot mereu de are apa.

indurare, se macina pâna o facu numai cá farin'a cea de cucuruzu de mërunta. Apa iésa totu mereu din tróca stémpuriloru (din covata) si cu sine duce o turbureala; acelea suntu partile nefolositóre, usióre, ale pietriei ce contíne aurulu, ér aurulu, mai greu fiind, remâne in fundulu trócei. Dupa ce au âmblatu steampurile cam o dí si o nopte apoi le oprescu, adeca le iau apa, si redicandu sagetile din tróca, sapa ce afla acolo si punu intrunu ciuberu. Din ciuberu apoi iau faina de acea pisata si o pun in siaitrocu (un fel de covata anume de alesu auru) si acolo o totu pórtá din preuna cu pucina apa pâna se alege numai aurulu cá mai greu, ér cele alalte mestecaturi se ducú josu din siaitrocu cu apa. Aurulu ast-feliu alesu e pulvere ca porozàulu, dar omenii apoi-lu incaldiescu in piua si-lu prindu cu argintú viu (ei-i dícu kinisieu dela ung. kénéső). Imbracat in argintulu viu aurulu nu mai e galbinu ci albu suriu, dar apoi-lu lega intr'o cârpa si zbrú cu elu in focu. Acolo cârpa arde, argintulu viu piere si aurulu remâne glontiu curatu; de aci dícal'a cà; „in focu se lamuresce aurulu“! Apoi aurulu se topesce in topitorile celea imperatesci si numai dupa acea facu din elu câte ceva: bani, cercei, inele etc.

Asiá e si cu omulu; prin multe trebue se tréca ca se se lamurésca; dar vai de cel ce trecându prin tóte scolele si ispitele totu remâne nelamuritu, turbure!

J. P. R.

Doine poporale.

(Culese de M. Lucreti'a Puscariu).

I.

Orbu am fostu ori dóra beatu
Cându am plecatu la insuratu;
M'am bucuratu la avere
Si am luatú fora placere,
Luai strigóia din lume
Sè-mi aduca bani cu sume
Sè-me facu bogatu cu nume
Si amú stà; sè me zugrume,
N'am prândiu nici cina cu pace
Diu'a noptea nu mai tace
Mè judeca cumu-i place
Cu aiú cu otietu 'mi face
Striga si 'si ascutie glasulu
Si sè lauda in totu ceasu
Cà mi-o datu galbini cu trasu
Totu cu ei 'mi taie nasu
Din gura cu vorbe rele
Me amaresce cu ele
Si eu lasu si rabdu in pele
Vai de pecatele mele.

Iar plácé se nu muncésca,
Ar vré se totu hodinésca,
Âmbra totu imfumurata,
La ochi de somnu nespalasa
Si pe capu nepeptenata
Cá si-o baba impenata.
N'am sè dícu ceva sè faca
Si cá ómenii sè taca
Cà pufnesce de se 'néca,
Cum pecatele-i sè-mi placa?!
Sè saru se o batu nu-mi vine
S'o lasa sè fuga mi rusine
Nu sciu cum sè facu mai bine?
O amaru si vai de mine
Nu mai am díle senine
Ci numai de amaru pline.
Dómne, Dómne me rogu tie
Scapa sufletu din urgie
Taié vietí'a ei, ori mie
Decátu totu asia sè fie!
O tu mórte, mórte draga

Vino de o iea de graba
 Cu tóta a ei vлага
 Sí cu ea in paméntu o бага
 Cà totu bunulu io fostu banii
 De care au sí tiganii!
 Totu cu ei 'mi manca anii
 Traiulu mieu n'aiba dusmani!
 Mèi fartate, mèi crestine
 Déca vedi c'a iubi ti-vine
 Nu te 'nsurá cá si mine
 Ci deschide-ti ochii bine!
 Nu te bucurá de zestre
 Apera-te de maestre (vragitóre)
 Cine le cauta aieste
 Mintea lui necopta este.

II.

Cându erám la maic'a fata
 Âmlám de grigi departata
 Sí nu erám superata
 Puneam pe capu floricele
 La grumadi puneam mârgele
 In degete bagám inele
 Sí mergeam la jocu cu ele;
 D'amù jelea mè ajunge,
 Doru nu mi sè mai stinge
 La necasuri mè impinge
 Sí poterea mi-o stinge
 Rídu vorbescu cu alti in facia
 La ânima mi cu greatia
 Sí de âmblu in schimbata
 Netedíta, peptenata
 Totu ânim'a mi cu grétia
 In paméntu a mea viétia,
 Cà elu ori de unde vine
 Stà totu cu gur'a de mine
 Sí in frâulu lui mè tine.
 Nu potu face o jocaríe
 Dupa cum mi-ar placé mie
 Elu dice cà-i nebulíe;
 Neamului nu-i bagu de vina
 Cà io singura-su pricina
 Cà vediéndu cà toti s'aduna
 Sí doi cu doi sè 'mpreuna
 Alergáiu sí eu nebuna
 Sè iéu capului cununa.
 Tu pretina tinerica
 Nu lasá gândulu sè dica
 Cà sè-ti iéi barbatu de mica
 Cà lui nu esci pàpusica
 Déca te mâríti odata
 Apoi esci totu mârítata
 Nu mai poti fi vindecata
 Pàna mori nu mai esci fata.

III.

Mèi baditia buze moi
 Vina pe séra la noi
 Cà am unu pèru cu pere moi

Si le-omu mancá amândoi
 Cà mutu s'o dusu la boi;
 Si-o uscatu obdelele
 Uscá-sar' cá lemnele;
 Dá nu vení pre la siura
 Cà am o càtielusia sura
 Sí adurmaca la gura;
 Nu vení pre la gardu
 Cà am unu càtieliusiu târcatu
 Sí adurmaca la patu;
 Nu vení pre la fereasta
 Cà sè vede umbr'a in casa.
 — Si-o venitu pre sub fereasta
 Sí s'o vediutu umbr'a in casa
 Barbatulu din graiu graiá:
 Cine âmbla sub fereasta,
 I se vede umbr'a in casa?
 Nevast'a din graiu graiá?
 Barbate sufletulu mieu
 Baga capulu in tiolulu teu
 Sè nu te apuce ceasu reu
 Afara m'oiu duce eu
 Cà-i mâti'a vecinului
 O venitu la mâti'a nósta
 Amândoi sè povestésca. . . .
 Zori, zori, zori d'âlbe sorori
 Nu padíti cu diorile
 Cá in câmpulu cu florile
 Avemu trei cai de gatatu
 Sí la drumu de incalecatú
 Unu-i rosíu cá foculu
 Unu-i suru cá porumbulu
 Unu-i negru cá corbulu.
 In porta la . . . Celigradu
 Este unu fecioru de imperatu
 Cu peru galbínu ratezatu
 Sí din gura o cuventatu
 Sora, sora, Solomie
 Tipa cartea pe chilie
 Hái cu mine in cununie.
 Ba io frate n'oiu vení
 Pàna tu mie mi face
 Podu de arama
 Peste vama
 Podu de argintu
 Preste paméntu;
 Nici atuncia n'oiu vení
 Pàna mie mi aduce
 Sânt'a luna nanasia
 Sântulu sóre nanasiu mare
 Sí stelele druscele
 Luceaferii colacari.
 Acéste tóte le-o plinitu
 La baserica o pornitu
 Càci in baserica o intratu
 Sórele s'o intunecatú
 Sí ei cându sè cununá
 Icón'a precestei
 Din fundulu basericeí
 O prinsu a lacremá

Si din gura a cuventá :
Nu esci popa cu dreptate
De cununi sora cu frate
Cându suntu straine bugàte.
Èr' cându acas'au plécatu
Unu noru de plóie o picatu

Si asiá tare o ploatu ,
De pe ei io ingropatu ;
Asiá ajuta Domnedieu
La cari calca cuventulu seu
Asiá ajuta precest'a
La cari calca porunc'a.

Ce se lucre economulu in lun'a lui Decembre ?

Muierile se védia de furca si de fusu, ér' barbatii se mai imblatésca care au ce. Se astupe ferestile celareloru cu gunoiu ér' usile cu paie. Se astupe gaurile din coperisie prin cari ar' potea intrá néu'a (ometulu) in poduri. Se-si câstige masine agronomice si semntia ce-i lipsescu. Se diréga instrumintele economice, se faca deosebite impletituri: cosinitie de stupi, corfe, cotàrci; se faca códe de sapa, grebla, cósa, si alte unelte de lemn, se faca pari de gardu si de víie. Se taie lemne pentru cladiri. Se-si inchie socotelele anului trecut. Se-si cumpere Calendariulu Poporului din Sibiu pentru anul 1887. Se-si întórca si misce bucatele in cosiuri. Se aléga si delature bucatele pudrede. Se lege tabaculu in papusi. Se incépa a trage vinurile de pe drosdii. Se adune gunoiulu si mustulu de gunoiu in grópe facute anume spre acelu scopu; in tempu frumosu se lasa vitele pe afara la sóre, se invetie juncii la jugu si manzii la hamu; se ingrijasca de nutretiu, se nu se prade, vitete insarcinate trebue bine grigite, trebue ferite de nutretiu inghiatiatu, de apa prea rece, de bostani si napi inghetiati; trebue bine se le ascérna. Oile le mai póte lasá se pasca pe tempu svêntatu prin semênaturi mari de secara, dar' mai înainte se le dee nutretiu uscatu. Se curatiésca pomii de cuiburile omideloru si de ramuri stricate; se taie pre cei neroditori. Se pregatésca straturi de gunoiu (melegarie); se semene in ele salata si ridici. Se gunoésca gradinile si se care gunoiu in víi si se-lu puna gramadi. Se sape pamentulu adêncu pentru vii nóue. Se grijasca cà siórecii se nu-i strice la stupi. Se taie lemne pentru lucru si se adune semintia de arbori selbatici. Se vèneze animale selbatíce. *Se nu tîna copii acasa; la scóla si la maestrîi cu ei!*

De ale betrâniloru.

Cându latra câinii la luna, urméza geru mare. Gerulu si néua din Decembre promitu multu grâu. Craciunulu verde aduce pasci albe. Decembre umedu nu multu promite. Cându porcii mânâncã bine va fî tîmpu serinu. De se aréta multe gânsce selbatice, e semnu cà vomu avea o iérna infricosiata. De se apropie iepurii de comuna e semnu cà vomu avea geru mare. *De nu vomu sci crutiá — inzedaru muncimu.*

